

Ordning och reda i kvantvätskor

Emil Johansson Bergholtz

Emil Johansson Bergholtz, Fysikum, SU
& Max Planck Institutet för komplexa system i Dresden

Plan

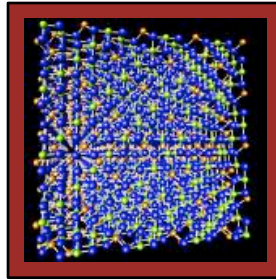
- Teoretiska fysiker - vad sysslar sådana med!?
- Faser av materia - plasma -> gas -> vätska -> kristall?
- Kvantfysik - styr den mikroskopiska världen
- Kvantvätskor - oväntade egenskaper
- Fraktionell laddning i kvanthalleffekten - ett nytt perspektiv

Vad sysslar teoretiska fysiker med?

- Allt möjligt! Vi är inte (helt) bundna av experiment...

Smått

Stort

Mitt föredrag

Michael Gustafsson (i morse och i morgon)

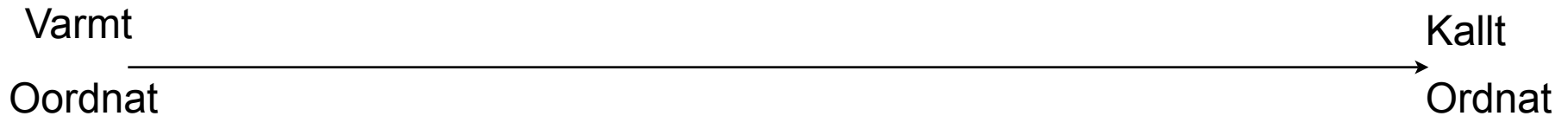
- “More is different” - fundamentala lagar vs komplexa system
- Problemlösning - gissningar och intuition ofta viktigare än strikt matematik
- ‘Universella’ metoder - kvantfältteori mm
- Pratar engelska - mitt första föredrag på svenska...

Faser av materia

- Yttre omständigheter (temperatur, tryck etc.) avgör ett materials tillstånd/fas.
- Låg temperatur $\longrightarrow$ ordning
- Hög temperatur $\longrightarrow$ oordning

$$F = E - TS$$

Exempel:

Plasma

Gas

Vätska

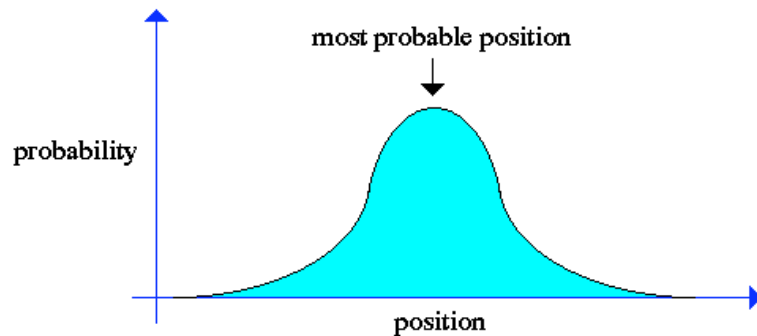
Fast form / Kristall

Eller....?

Kvantfysik

- Våg/partikel dualitet

Quantum Wave Function

- Osäkerhetsrelationer

- energi & tid, rörelsemängd & läge

- Styr all fysik!!

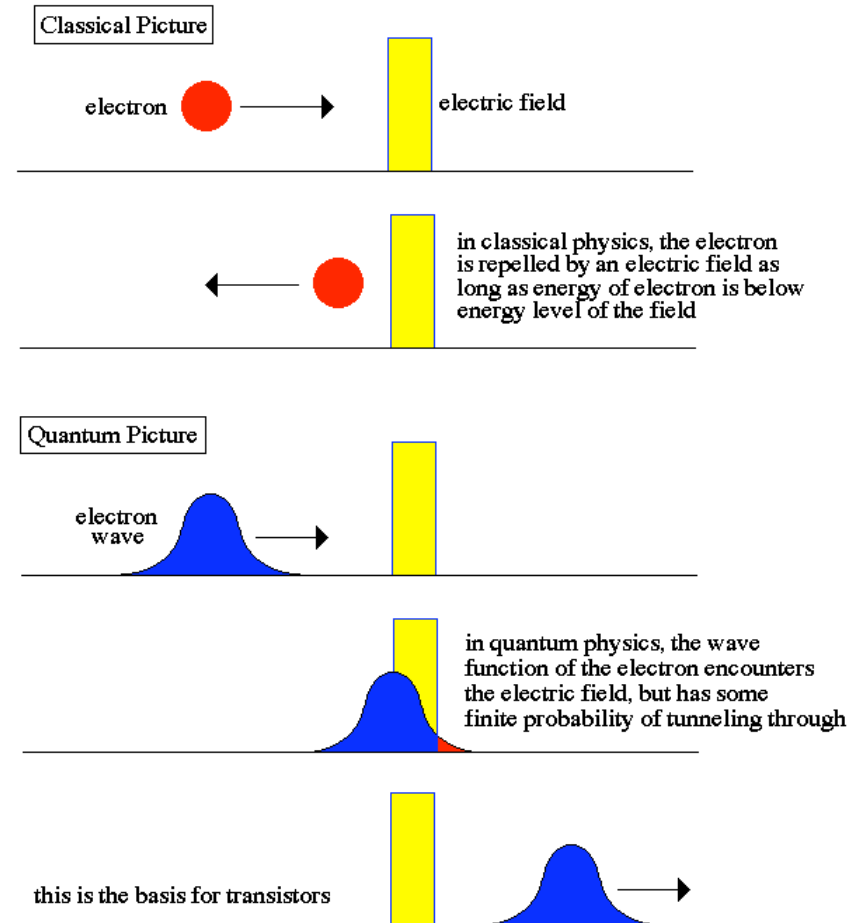
- men ger bara "icke-klassiska" effekter under vissa omständigheter.

- viktigt i den mikroskopiska världen

- viktigt vid (mycket) låga temperaturer

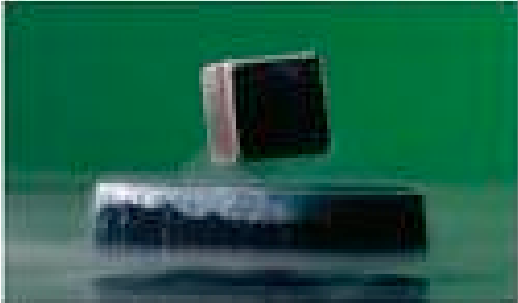
- Tunnling

Quantum Tunneling

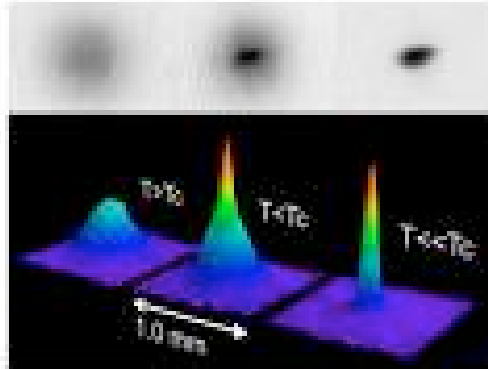
Kvantvätskor

- oväntade egenskaper! (många Nobelpris)

Supraledare

- ingen resistans!

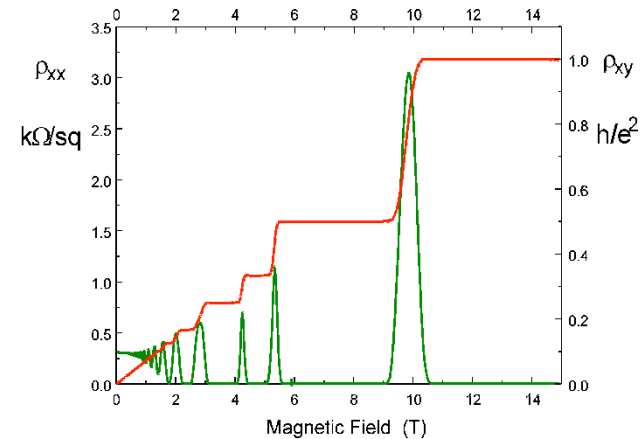
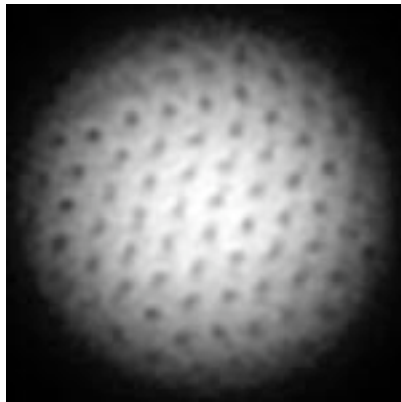
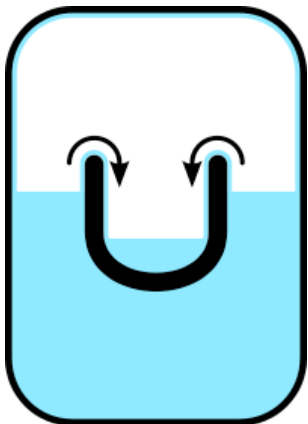

Bose-Einstein-kondensat

- alla partiklar besätter samma tillstånd/våg!

Suprafluiditet

- ingen viskositet!

Kvanthalleffekt

- 2D elektroner i starkt magnetfält
- fraktionella laddningar!

Fraktionell laddning i kvanthalleffekten (och i endimensionella system)

Hur kan partiklar med en *tredjedels* elektronladdning uppträda i ett system bestående av enbart elektroner!?

-Vi tar ett *holografiskt* perspektiv: En endimensionell beskrivning av det tvådimensionella systemet!

1 = en elektron

0 = ingen elektron

Ett kvanthalltillstånd kan beskrivas mha serier av "1" och "0" (Tro mig!)

t ex: 100011011001.....

Låg temperatur $\longrightarrow$ ordning

t ex: 100100100100100.....

Hur kan vi förändra det ordnade tillståndet så att det kostar så lite energi som möjligt!?

- Testa att sätta in **10** någonstans!

100100100**10**100100100100

Domänvägg - låg energi!

Vilken "laddning" har **10** ?

- Jämför

100100100**10**100100100100**10**100100**10**100100

elektroner

14

och 100100100100100100100100100100100100100100

13

Alltså: **10** har en *tredjedels* laddning!!

I kvanthallvätskan är dessa de relevanta *quasipartiklarna*

(Experiment!)

TACK FÖR ATT NI LYSSNADE!